

Daniela Arsenović

DEMOGRAFSKE PROMENE STANOVNIŠTVA SRPSKE NACIONALNE PRIPADNOSTI U HRVATSKOJ

Apstrakt: Analiza demografskih promena stanovništva prema nacionalnoj pripadnosti, zahteva sagledavanje sveukupnih demografskih karakteristika ukupnog stanovništva teritorije koja je predmet istraživanja. Zbog toga je pre samog pregleda promene broja stanovnika i uzroka tih promena kod stanovništva srpske nacionalne pripadnosti, u radu dat sažetak najznačajnijih demografskih procesa u Hrvatskoj. Kao osnovne karakteristike populacionog razvoja Hrvatske izdvajaju se kontinuirani pad nataliteta, starenje stanovništva ali i emigracija. Demografske promene Srba u Hrvatskoj prate iste promene kao i ukupno stanovništvo Hrvatske, ali su uzroci određenih promena razlikuju, kao i njihove posledice. Depopulacija kao neizbežna posledica niskih reproduktivnih normi, negativnog prirodnog priraštaja, starenja stanovništva i emigracije, naročito će doći do izražaja u manjim seoskim sredinama. Demografsko praznjenje usloviće izumiranje pojedinih manjih naselja u kojima već danas živi uglavnom samo staro stanovništvo.

Ključne reči: stanovništvo, demografske promene, starenje, prirodni priraštaj

Demografske promene stanovništva Hrvatske

Kao osnovne karakteristike populacionog razvoja Hrvatske izdvajaju se kontinuirani pad nataliteta, starenje stanovništva ali i emigracija. Pad stope nataliteta registruje se još od sredine 20. veka, a od 1990. godine, prirodni priraštaj je negativan i praćen je intenzivnim starenjem stanovništva. Navedeni populacioni trendovi usloveli su depopulaciju, odnosno smanjivanje ukupnog broja stanovnika^{1,2}. Neto stopa reprodukcije je još sredinom 20. veka bila ispod vrednosti potrebne za prostu zamenu generacija (manja od jedinice). U radovima Mrđen (2004), od 1968. godine, stopa ukupnog fertiliteta u Hrvatskoj je ispod 2,1 deteta i uz manje oscilacije u stalnom je padu³.

Demografske promene zabeležene na početku 21. veka, usledile su kao logična posledica demografskih promena u prošlosti, naročito onih koje su se odvijale u drugoj polovini dvadesetog veka, a na koje su pored opštih razvojnih faktora delovali i brojni drugi specifični, kao što su ekonomski, socijalni, zdravstveni, politički⁴. Prema podacima EUORTAT-a za 2016. godinu, stopa ukupnog fertiliteta u Hrvatskoj iznosi 1,4⁵ što je ispod nivoa potrebnog za prostu reprodukciju stanovništva.

---

¹Wertheimer-Baletić A. (2004). Depopulacija i starenje stanovništva-temeljni demografski procesi u Hrvatskoj. Društvena istraživanja, 13, 45 (72-73), 631-651.

²Nejašmić I., Toskić A. (2013). Starenje stanovništva u Hrvatskoj-sadašnje stanje i perspektive. Hrvatski geografski glasnik, 75/1, 89-110.

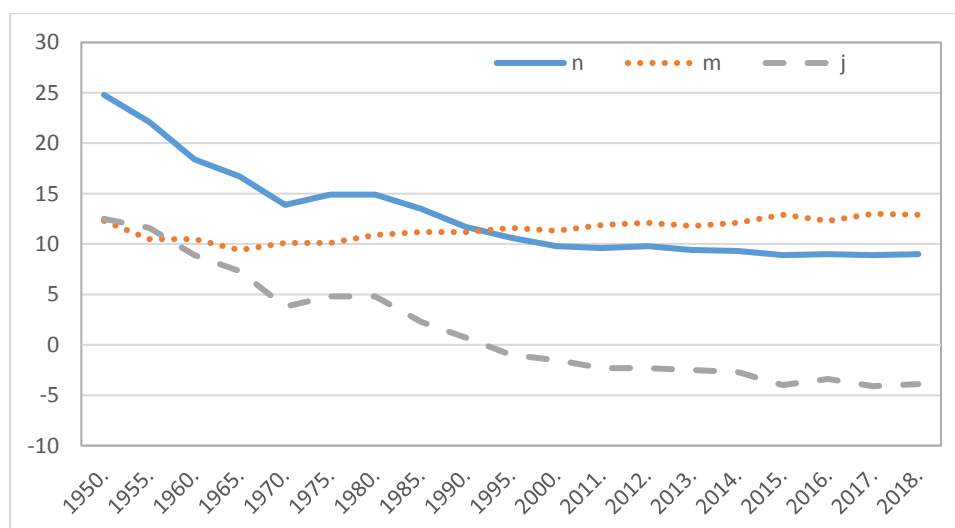
³Mrđen S. (2004). Projekcije stanovništva Republike Hrvatske do 2031. godine: mogu li migracije ublažiti buduće negativne demografske trendove? Migracijske i etničke teme, 20 (1), 63-78.

⁴Arsenović D. (2018). Demografski razvoj i perspektive stanovništva Severne Dalmacije. Srpsko-Hrvatski odnosi u 20. Veku. Primena pozitivnih iskustava na razvoj ruralnih područja i uticaj demografskih kretanja na održivi razvoj u Severnoj Dalmaciji. 7-15. Golubić. ISBN 978-86-88983-61-7

⁵Eurostat; www.europa.eu; podatak za 2016. godinu

Prema pojedinim autorima, glavne karakteristike u promeni stope rasta stanovništva Hrvatske nakon Drugog svetskog rata, odnosno stope pada ukupnog broja stanovnika od 90-ih godina, mogu se svrstati u tri grupe: Prvu čini dugoročna tendencija pada stope nataliteta i prirodnog priraštaja, drugu dugotrajno iseljavanje iz Hrvatske (koje je za posledicu imalo negativan migracioni saldo) i treću grupu čine ratni gubici u prvoj polovini 90-ih godina, što je ubrzalo pad stope nataliteta i porast stope mortaliteta i za posledicu imalo prirodnu depopulaciju (Wertheimer-Baletić, 2004).

Grafikon 1. Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske, 1950-1990.

Izvor: Wertheimer-Baletić (2004)⁶; Nejašmić i Mišetić (2004)⁷; DZS RH⁸
 Napomena: n-stopa nataliteta, m-stopa mortaliteta, j-stopa prirodnog priraštaja.
 Stope su računane na 1000 stanovnika i izražene su u promilima

Prirodno kretanje stanovništva prikazano na grafikonu 1 ukazuje na kontinuirani pad stope nataliteta i stope prirodnog priraštaja. Od sredine 20. veka pa sve do početka 21. veka, stopa nataliteta je smanjena sa 24,8 promila (1950) na 9 promila (2018). Stopa mortaliteta se u istom periodu kretala u rasponu od 9 do 12 promila, a uzimajući u obzir demografske karakteristike stanovništva (porast očekivanog trajanja života, starenje stanovništva, niske reproduktivne norme), verovatno je da će slične vrednosti zadržati i u narednom periodu.

Pad stope prirodnog priraštaja je kontinuiran proces, a od početka 90-ih ima negativne vrednosti. U posmatranom periodu stopa prirodnog priraštaja smanjena je sa 12,5 primila (1950) na -3,9 promila (2018).

Dugoročno iseljavanje stanovništva sa prostora Hrvatske, za posledicu je imalo negativan migracioni saldo, a koji je uticao i na promenu broja stanovnika u zemlji. Analiza međupopisnih promena broja stanovnika od prvog popisa nakon Drugog svetskog rata, pa sve do popisa 2011. ukazuje da prva četiri međupopisna perioda (1948-1981) beleže pozitivnu promenu broja stanovnika, prirodni priraštaj je u tom periodu bio pozitivan, tako da je uprkos negativnom migracionom bilansu prirodno kretanje doprinelo pozitivnom populacionom rastu. U periodu od 1981. do 1991. promeni broja stanovnika pozitivno su doprinele obe komponente kretanja stanovništva i to prirodni priraštaj sa 49,5 procenata, a pozitivan migracioni saldo sa

⁶Wertheimer-Baletić A. (2004). Depopulacija i starenje stanovništva-temeljni demografski procesi u Hrvatskoj. Društvena istraživanja, 13, 45 (72-73), 631-651.

⁷ Nejašmić I., Mišetić R. (2004). Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcija 2001-2031. Društvena istraživanja, 13(4-5), 751-776.

⁸ <https://www.dzs.hr/Hrv/Publication/subjects.htm>

50,5 procenata. U naredna dva međupopisna perioda broj stanovnika se smanjivao, a na smanjenje su uticali kako negativan prirodni priraštaj, tako i negativan migracioni saldo.

Tabela 1. Kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske, 1948-2011.

GODINA	BROJ STANOVNIKA
1948.	3779858
1953.	3936033
1961.	4159696
1971.	4426221
1981.	4601469
1991.	4784265
2001.	4437460
2011.	4284889

Izvor: Državni zavod za statistiku,
Republika Hrvatska⁹

U tabeli 1 prikazano je kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske tokom druge polovine 20. i početkom 21. veka, odnosno od prvog zvaničnog popisa nakon Drugog svetskog rata (1948) do popisa 2011. U popisu 1948. godine u Hrvatskoj je živelo 3 779 858 stanovnika. Ukupan broj stanovnika je rastao sve do popisa 1991. kada je iznosio 4 784 265. Naredna dva popisa beleže pad broja stanovnika na 4 437 460 (u 2001) i 4 284 889 (u 2011).

Pored navedenog, stanovništvo Hrvatske karakteriše i intenzivna emigracija, zbog čega depopulacija kao demografski proces ima dominantan uticaj u svih delovima zemlje, a ona je naročito izražena u gradovima i opštinama u kojima su Srbi do 1991. godine, činili većinsko stanovništvo¹⁰. Mrdjen¹¹ (2019) navodi da su ratna dešavanja u Hrvatskoj u periodu 1991-1995. dovela do dinamičkih i strukturnih promena u Obrovačkom kraju u kojem su Srbi u popisu 1991. činili dve trećine stanovništva. U pitanju je područje koje je još od sedamdesetih godina praćeno ruralnim egzodusom. Ratne prilike su dovele do prisilnog iseljavanja, zbog čega je demografska slika ovog područja dodatno narušena, posebno u period 1991-2001. Sva naselja Obrovačkog kraja su u ovom period imala pad broja stanovnika, a devet od ukupno dvanaest naselja izgubilo je više od 80 procenata stanovništva. Ove promene su uticale i na etničku strukturu stanovništva, pa je srpsko stanovništvo koje je nekada činilo većinu, svedeno na 12 procenata, dok je udeo Hrvata povećan na četiri petine i to zbog doseljavanja Hrvata iz ostalih delova Hrvatske, ali i Hrvata iz Bosne i Hercegovine. Slične promene odigrale su se i u drugim opštinama u kojima su Srbi činili većinu stanovništva.

Promene broja ukupnog i stanovništva hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti u popisima od 1948. do 2011.

⁹<https://www.dzs.hr>

¹⁰Arsenović D. (2018). Demografski razvoj i perspektive stanovništva Severne Dalmacije. Srpsko-Hrvatski odnosi u 20. Veku. Primena pozitivnih iskustava na razvoj ruralnih područja i uticaj demografskih kretanja na održiv razvoj u Severnoj Dalmaciji. 7-15. Golubić. ISBN 978-86-88983-61-7

¹¹ Mrđen S. (2019). Promjene u demografskoj slici Obrovačkog kraja nakon 1991. Srpsko-hrvatski odnosi, izbegništvo I ideologije kao factor izgradnje identiteta. Centar za istoriju, demokratiju I pomirenje; Udruga za povijest, suradnju I pomirenje. ISBN: 978-86-88983-69-3

Pre same analize stanovništva po etničkim grupama, potrebno je ukazati na značenje i različito tumačenje pojama etničke pripadnosti, kao i na izvesne metodološke promene u popisima koji su sprovedeni na prostoru republika nekadašnje SFRJ. Postoje različite definicije i tumačenja etničke pripadnosti, koja prema konvencijama Ujedinjenih nacija počiva na zajedničkom razumevanju istorije, teritorijalnog porekla, određenih kulturnih obeležja kao što su jezik, religija, specifični običaji i način života etničke grupe¹². Na sličan način etničku grupu je definisao i Maks Weber u drugoj polovini 20. veka, ukazavši da je kompleksnost razumevanja etničke pripadnosti nametnula i različita tumačenja samog pojma, zbog čega ne postoji jedinstvena opšteprihvaćena definicija etničke grupe¹³. Etnička obeležja zbog svoje subjektivne dimenzije mogu biti politički osetljiva, čemu ide u prilog i mišljenje Hammela i sar¹⁴. (2007) da je svako izjašnjavanje o etničkoj pripadnosti na neki način politički izraz. Pored toga, populacijski, etničke grupe su često malobrojne, zbog čega je sloboda i pravo na deklarisanje pojedinaca u popisu od suštinskog značaja. Poznavanje i proučavanje etničke strukture u regionima i državama koje se odlikuju multinacionalnom i multikonfesionalnom strukturom, ima veliki značaj kako u nauci tako i u društvenom životu¹⁵, pri čemu veća etnička, kulturna i istorijska heterogenost stanovništva iziskuje detaljnije proučavanje i poznavanje uzroka i posledica tih razlika.

Deklarisanje stanovništva prema nacionalnoj pripadnosti u popisima, oduvek je predstavljalo osetljivo pitanje, koje je sa sobom nosilo i naglašenu političku konotaciju. Upravo zbog toga, struktura stanovništva prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti može biti, a često to i jeste indikator ukupne društvene klime u zemlji¹⁶. Knežević i Radić¹⁷ (2016) smatraju da su teorijski okviri u okviru kojih se analizira etnički identitet najčešće u korelaciji sa državnim i različitim društvenim težnjama.

Podaci o etničkoj strukturi mogu se pratiti na osnovu podataka dobijenih u popisima stanovništva. Popis stanovništva daju najbolju sliku demografskog razvitka jedne države i zapravo čine njenu ličnu kartu. Na osnovu podataka popisa moguće je utvrditi populacione promene koje su se u međupopisnom periodu desile, pad ili rast broja stanovnika, kao i samo strukturu rezidencijalnog stanovništva, kao i regionalne promene¹⁸. Popisom se pored ukupnog broja stanovnika prikupljaju i druga obeležja, među kojima je etnička pripadnost. Na osnovu popisa sprovedenih na prostoru republika bivše SFR Jugoslavije, moguće je dobiti tri etnička obeležja, a to su verosipovest, maternji jezik i nacionalna pripadnost¹⁶. Popis stanovništva predstavlja instrumenat u borbi za etnički status, a javlja se i kod većine i kod manjine: većine da bi ujedinile i ojačale poziciju suvereniteta, a manjine da bi potvrdile udeo u stanovništvu koji im daje posebna prava i da bi sprečile asimilaciju ako im udeo opada i preči nestanak¹⁹.

---

¹² United Nations (2006). Conference of European Statisticians Recommendations for the 2010 Censuses of Population and Housing. New York and Geneva.

¹³ Weber, M. (1968). *Economy and Society*, Berkeley: University of California Press.

¹⁴ Hammel, A.E., Mason, C. i Stevanović, M. (2007). Pitanja nastala analizom etničke strukture stanovništva u SFR Jugoslaviji. *Stanovništvo*, 45(2), 7-24.

¹⁵ Raduški, N. (2007). Metodološki aspekti i problem u istraživanju etničke strukture stanovništva. *Teme*, 31(4), 687-702.

¹⁶ Arsenović D., Ivkov Džigurski A. (2018). Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje. *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*. Zagreb, 6-8 decembar 2018.

¹⁷ Knežević, A. i Radić N. (2016). Kategorizacija etničkog identiteta u popisima stanovništva: između teorijskih shvatanja i statističke prakse. *Stanovništvo*, 54(2), 59-81.

¹⁸ Arsenović D., Ivkov Džigurski A. (2018). Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje. *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*. Zagreb, 6-8 decembar 2018.

¹⁹ Jović, D. (2011). Popis stanovništva: bitka za etnički status u postjugoslovenskim državama. *Političke analize*, 2(5), 36-45.

Takodje, nejednakosti u metodologiji popisa kada je u pitanju prikupljanje podataka o etničkim karakteristikama na prostoru bivše SFR Jugoslavije predstavljaju izražen primer promenljivosti kategorije narodnost kroz popise²⁰. Kroz popise se vremenom menjao ne samo udeo pojedinih etničkih grupa (a koji je mogao zavistiti kako od prirodnog, tako i od mehaničkog kretanja stanovništva) već se menjao i broj modaliteta²¹, a sve to je uticalo i na broj stanovnika po etničkim grupama. Zbog toga, etnička struktura stanovništva na prostoru bivše Jugoslavije izaziva veliki interes i predstavlja veliki izazov ne samo za naučnu već i širu javnost.

Sastav stanovništva jedne zemlje prema nacionalnoj pripadnosti proizilazi iz strukturnih i dinamičkih odrednica kretanja stanovništva, kao što su prirodno i mehaničko kretanje, ali je takođe i pod direktnim uticajem nekih spoljnih činilaca kao što su politička situacija i ratovi²². U svojim radovima Mrđen²³ (2002) ističe da je prostor bivše Jugoslavije izuzetan primer osetljivosti kategorije nacionalna pripadnost, jer se između popisa menjao ne samo udeo pojedinih etničkih grupa u ukupnom stanovništvu, već i broj ponuđenih kategorija u popisu (neke narodnosti su nestajale, a neke nove su se pojavljivale).

I pored činjenice da pitanje etničke pripadnosti ne spada u red takozvanih osnovnih obeležja stanovništva, zbog demografskog, kulturološkog, političkog i sveopšteg društvenog značaja koje etnička pripadnost nosi, ovo pitanje je bilo obuhvaćeno svim popisima od 1948. godine. Svaki od popisa sprovedenih nakon Drugog svetskog rata, karakterišu metodološke specifičnosti kako kod prikupljanja podataka za ukupno stanovništvo, tako i kod pojedinih obeležja, među kojima se svakako izdvaja nacionalna ili etnička pripadnost. Ove specifičnosti naročito su izražene na primerima muslimanskog i jugoslovenskog etničkog identiteta. Metodološki pristup u popisu 1948. godine predviđao je da se Muslimani jugoslovenskog etničkog porekla izjasne na osnovu jednog od ponuđenih odgovora: Srbin-musliman, Hrvat-musliman, Makedonac-musliman ili neopredeljen-musliman. Obrada popisnih podataka vršena je tako što su lica koja su se izjasnila kao Srbi-muslimani uključena u Srbe, Hrvati-muslimani u Hrvate, Makedonci-muslimani u Makedonce, a neopredeljeni-muslimani su pod takvim nazivom i iskazani posebno²⁴. Za lica koja su se u popisu 1948. godine izjasnila u smislu regionalne pripadnosti, metodološka uputstva predviđala su da se rešenje donosi za svaki slučaj pojedinačno, pa su na osnovu toga Dalmatinci uključivani u Hrvate, Šumadinci u Srbe itd. U slučajevima kada se lice izjasnilo kao Bosanac, svrstavano je u kategoriju Srbin, Hrvat ili neopredeljen musliman, a u zavisnosti od imena i prezimena, dok je u situacijama gde se revizija nije mogla uraditi na osnovu metodoloških uputstava, lice uvrštavano u kategoriju ostale i nepoznate narodnosti²⁵. U popisu 1953. godine primenjen je drugačiji metodološki pristup klasifikacije etničke pripadnosti, na osnovu koje su lica koja su se deklarirala kao Muslimani, kao i ona lica jugoslovenskog porekla koja se nisu bliže nacionalno izjasnila i lica koja su se izjasnila u smislu regionalne pripadnosti, svrstana u kategoriju Jugosloveni-neopredeljeni. Lica koja nisu bila jugoslovenskog porekla, a nisu se bliže nacionalno opredelila, svrstana su u kategoriju nacionalno-neopredeljeni SZS, 1994; RZS, 2012). Popis sproveden 1961. godine doneo je nove promene u klasifikaciji nacionalne odnosno etničke pripadnosti, a koje su se odnosile na modifikaciju kategorije Muslimana jugoslovenskog

---

²⁰ Mrđen, S. (2002). Narodnost u popisima. Promenljiva i nestalna kategorija. *Stanovništvo*, 40(1-4). 77-103.

²¹ Arsenović D., Ivkov Džigurski A. (2018). Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje. Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država. Zagreb, 6-8 decembar 2018.

²² Berber M., Grbić B., Pavkov S. (2008). Promene udela stanovništva hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti u Republici Hrvatskoj po gradovima i opštinama na osnovu rezultata popisa iz 1991. i 2001. godine. *Stanovništvo*, 46 (2), 23-62.

²³ Mrđen S. (2002). Narodnost u popisima, Promenljiva i nestalna kategorija. *Stanovništvo*, 1-4, 77-103.

²⁴ Republički zavod za statistiku (2012). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Nacionalna pripadnost, knjiga 2. Beograd.

²⁵ Savezni zavod za statistiku (1994). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1971. godini. Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije. Knjiga 2. Beograd.

porekla. Lica jugoslovenskog porekla koja su se osećala Muslimanima (u smislu nacionalne ili etničke pripadnosti) deklarirala su se kao Muslimani (RZS, 2012).

U popisu 1971. godine prvi put je stanovništvo koje se izjasnilo u smislu regionalne pripadnosti tako i svrstano u grupu izjasnili se u smislu regionalne pripadnosti. Takođe, stanovništvo koje se u popisu izjasnilo kao Muslimani tako je i prikazano u smislu narodnosti²⁶. Pored toga, metodološki pristup u popisima 1971. i 1981. godine uvodi grupisanje stanovnika u dve zbirne kategorije, a koje su bazirane na tome da li se lice izjasnilo ili nije (Nacionalno s izjasnili i Nisu se nacionalno izjasnili). Na osnovu ove podele, lica koja se nisu izjasnila razvrstavna su u tri podkategorije i to: Lica koja se uopšte nisu izjasnila, lica koja su se izjasnila kao Jugosloveni i lica koja su se izjasnila u smislu regionalne pripadnosti (SZS, 1994). Lica koja se nisu uopšte izjasnila, to parvo su iskoristila na osnovu člana 41 Ustava SFRJ u 1971., odnosno člana 170 Ustava SFRJ iz 1981. godine. Naredni popis donosi nove kategorije, odnosno modalitete kod etničke pripadnosti ali i neke druge metodološke pristupe tehničke prirode. U popisu 1991. godine uvedena su tri nova modaliteta: Bunjevac, Egipćanin i Šokac.

Pored činjenice da je promena apsolutnog broja kao i udela određenih etničkih grupa u ukupnom stanovništvu posledica prirodnog kretanja stanovništva na jednoj i migracija (emigracije) na drugoj strani, određene kvantitativne promene dešavale su se i kao posledica primenjivane metodologije, a koja je pak bila vezana za nacionalnu politiku²⁷. Do popisa 1971. Rusini i Ukrajinci su prikazivani zbirno, a to je bio slučaj i sa nekim drugim modalitetima, pa je tako u popisima od 1948. do 1981. godine, stanovništvo koje se u pogledu etničke pripadnosti deklariralo kao Bunjevci ili Šokci, u konačnim rezultatima su prikazani zbirno sa Hrvatima²⁸. Prema Kneževiću²⁹ (2011) nakon 1961. godine kategorija Jugosloveni gotovo u potpunosti gubi etnonacionalno i civilizacijsko značenje koje je imala do tada i dobija obeležje flotantne etničke grupe, što se na kraju može i zaključiti na osnovu popisa 1961-1981. u kojima su Jugosloveni svrstavani u nacionalno neopredeljene.

Svakako da korišćenje i analiza podataka o etničkoj pripadnosti, a u svrhu naučnog i stručnog zaključivanja, može biti otežana i nekim drugim metodološkim preprekama, a koje nisu direktno vezane samo za etničko obeležje. To su pre svega neujednačeni vremenski intervali između popisa, koji bi po pravilu trebali da se održavaju na svakih deset godina.

Promena u definiciji ukupnog stanovništva, takođe predstavlja izazov kod komparativnog praćenja određenih demografskih trendova i obeležja.

Arsenović i Ivkov Džigurski³⁰ (2018) ističu da se na osnovu sveukupne analize metodologije popisa, broja i udela određenih etničkih grupa, ali i drugih demografskih karakteristika može izdvojiti nekoliko konstatacija: Prva, da je na promene u brojnosti određenih etničkih grupa uticalo prirodno (natalitet i mortalitet) i mehaničko kretanje (migracije) na prvom mestu, ali da su određeni uticaj imale su i promene u popisnoj metodologiji. Druga, da je preovlađujuća politička ideologija nesumnjivo uticala na odluku o izjašnjavanju građana po pitanju nacionalne pripadnosti, zbog čega je u zavisnosti od trenutne političke klime, dolazilo do potiskivanja, odnosno jačanja nacionalne svesti određenih etničkih grupa. Treća da je popis

---

²⁶ Savezni zavod za statistiku (1991). Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije 1981. Knjiga 1. Beograd.

²⁷ Arsenović D., Ivkov Džigurski A. (2018). Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje. Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država. Zagreb, 6-8 decembar 2018.

²⁸ Republički zavod za statistiku (2012). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Nacionalna pripadnost, knjiga 2. Beograd.

²⁹ Knežević A. (2011). Metodološki problem etnostatističke evidencije i etnodemografskih proučavanja stanovništva Srbije. Demografija, 8, 129-144.

³⁰ Arsenović D., Ivkov Džigurski A. (2018). Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje. Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država. Zagreb, 6-8 decembar 2018.

stanovništva je jednim svojim delom uvek i politički proces, ali se strogo mora izbegavati korišćenje određenih etničkih grupa radi sticanja moći i političkog uticaja.

Analiza promene broja stanovnika u odnosu na nacionalnu pripadnost, u ovoj studiji, obuhvatila je period od 1948. do 2011., uzimajući u obzir broj i udeo Hrvata i Srba, dok su pripadnici ostalih nacionalnosti svrstani u kategoriju Ostali.

Podaci prikazani u tabeli 2 pokazuju sličan trend u promeni kretanja broja stanovnika. Kada je u pitanju srpsko stanovništvo, pad broja stanovnika prisutan je još od početka 70-ih godina 20. veka, a njihov udeo u ukupnom stanovništvu smanjen je sa 15 procenata (u 1961.) na svega 4,4 procenata (u 2011). Slično se dogodilo i sa ostalim nacionalnostima, a njihov udeo u 2011. iznosio je 5,2 procenata.

Prvi put u istoriji popisa stanovništva, u popisu 2011. godine, Hrvati su činili 90 procenata ukupnog stanovništva u zemlji i pored činjenice da je njihov apsolutni broj opao za preko sto hiljada u poređenju sa ranijim popisom stanovništva iz 2001³¹. Broj stanovnika Hrvatske u periodu od 1991. do 2011. Smanjen je za skoro 500 hiljada stanovnika, a u istom periodubroj pripadnika srpske nacionalnosti smanjen je za skoro 400 hiljada.

Tabela 2. Kretanje stanovništva po nacionalnosti i popisima u Hrvatskoj

GODINA POPISA	APSOLUTNI BROJEVI				UDEO (U %)			
	Ukupno	Hrvati	Srbi	Ostali	Ukupno	Hrvati	Srbi	Ostali
1948.	3779858	2975399	545039	259420	100	78,7	14,4	6,9
1953.	3936033	3116625	589511	229897	100	79,2	15,0	5,8
1961.	4159696	3339890	624932	194874	100	80,3	15,0	4,7
1971.	4426221	3513647	626789	285785	100	79,4	14,2	6,5
1981.	4601469	3454661	531502	615306	100	75,1	11,6	13,4
1991.	4784265	3736356	581663	466246	100	78,1	12,2	9,7
2001.	4437460	3977171	201631	258658	100	89,6	4,5	5,8
2011.	4284889	3874321	186633	223935	100	90,4	4,4	5,2

Izvor: Knjige popisa stanovništva u FNR Jugoslaviji 1948-1961. Knjige popisa stanovništva u SFR jugoslaviji 1971-1991. Popis stanovništva Republike Hrvatske 2001 i 2011.

Poznato je da su kroz istoriju odnosi Srba i Hrvata prolazili kroz različite faze. Kao jedan od značajnijih perioda sluge možda se može navesti 5. jun 1848. kada je srpski patrijarh Josif Rajačić ustoličio Josipa Jelačića za hrvatskog bana³². Ubrzo ovi odnosi su ponovo narušeni. U periodu od 131 godine na prostoru Hrvatske izvršeno je 14 popisa stanovništva i oni ukazuju na značajne fluktuacije nehrvatskog stanovništva. Skoro sve do kraja XIX veka na prostoru Hrvatske živeli su isključivo Hrvati i Srbi, jer ostalih nacionalnosti nije bilo više od dva procenta³³. Popisi iz 1900. i 1910. beleže skoro udesetostručenje "ostalih" nacionalnosti, osetno smanjenje broja i udela Hrvata (sa preko 80 na ispod 70 procenata, što je i najmanji zabeleženi udeo Hrvata u Hrvatskoj u svih 14 popisa), dok je udeo Srba ostao na stabilnih 16-17 procenata. Prvi popis nakon Prvog svetskog rata beleži maksimalnih 764901 ili 22,2% Srba³⁴, a njihov udeo neprekidno opada od 1961, da bi u popisima 2002. i 2011. iznosio samo petinu udela iz 1921. Slično se desilo i "ostalim" nacionalnostima, jer je njihov udeo u popisu

³¹ Đurđev B., Livada S., Arsenović D. (2014). The disappearance of Serbs in Croatia. Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 148, 583-591.

³² Krestić Đ.V., (2013). Srbi u Ugarskoj, 1790-1918. Matica srpska, Novi Sad.

³³ Đurđev B., Livada S., Arsenović D. (2014). The disappearance of Serbs in Croatia. Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 148, 583-591.

³⁴ U NDH je 1941. prema veroispovesti od ukupno 5655750 stanovnika bilo 2993335 ili 52,9% rimokatolika i čak 1809613 ili 32,0% pravoslavaca (prema računici: Škiljan, 2012).

2011. samo trećina onoga iz 1910, mada je u međuvremenu bilo i osetnijih padova udela. Zašto je došlo do smanjenja ostalih nacionalnih manjina teško je odgovoriti bez produbljene analize, ali izgleda da je u tome presudan uticaj imala ranija populacija “Jugoslovena” (Đurđev i sar. 2014). Oni i njihova deca iz mešovutih brakova već od popisa 1981. masovno se opredeljuju za hrvatsku nacionalnost³⁵.

Ipak uzroci uočenog trenda su različiti. Pored prirodne depopulacije i ekonomskih migracija koje su uticale na smanjenje kako ukupnog stanovništva, tako i stanovništva hrvatske, srpske ali i ostalih nacionalnosti, raspad bivše SFR Jugoslavije, kao i ratna dešavanja na prostoru njenih bivših republika, značajno su uticala na izmenu etničke slike.

---

³⁵Ljajić I., Bara M., (2010). Uticaj rata u Hrvatskoj 1991-1995. na promenu udela Srba u nacionalnom sastavu stanovništva Slavonije. Stanovništvo, godina XLVIII, broj 1, pp. 49-73.

Demografske promene stanovništva srpske nacionalne pripadnosti

Analiza demografskih promena stanovništva srpske nacionalne pripadnosti obuhvatila je prostor opština (ukupno 28) koje su ulazile u okvire međunarodno nepriznate Republike Srpske Krajine. Neke od tih opština (srpska opština Zadar i Caprag) postojale su samo za vreme postojanja međunarodno nepriznate Republike Srpske Krajine, dok Korenica, Dalj, Tenja i Mirkovci danas u administrativno teritorijalnoj organizaciji čine naselja. Kakopopisni podaci o broju stanovnika prema nacionalnoj pripadnosti nisu dostupni za manje teritorijalne jedinice, već samo za opštine, u analizi opština koje su pripadale Republici Srpskoj Krajini, kada je u pitanju promena broja stanovnika prema nacionalnosti, dat je pregled za 22 opštine, dok je kod promene ukupnog broja stanovnika prikazano kretanje za 26 jedinica. Podaci za Korenicu, Dalj, Tenju i Mirkovce su prikazani na nivou naselja. Na teritoriji ovih opština živelo je preko 90 procenata od ukupnog broja Srba u Hrvatskoj, zbog čega su demografske promene Srba najviše i pogodile upravo ovaj prostor i negativno se odrazile na sveukupan razvoj opština.

Uporedna analiza broja stanovnika po popisima 1991., 2001. i 2011. ukazuje na pad broja stanovnika u svim opštinama i naseljima prikazanim u tabeli 3. Pored prirodne depopulacije i ekonomskih migracija koje su uslovile smanjenje broja stanovnika, veliki uticaj na demografske promene imala su i ratna zbivanja na prostoru Hrvatske, što se naročito vidi analizom promene broja stanovnika između popisa 1991. i 2001. godine. Migracije nastale kao posledica oružanih sukoba tokom 90-ih godina bile su prisilnog karaktera i njima su najviše bile pogođene opštine i gradovi u kojima su Srbi činili većinsko stanovništvo.

Najveći pad broja stanovnika (preko 60 procenata) između popisa 1991. i 2001. godine imale su opštine Gračac (65,5 procenata manje stanovnika), Benkovac (62,7%), Obrovac (62,7%) i Dvor (60,5%). Pad broja stanovnika između 50 i 60 procenata zabeležen je u opštinama Donji Lapac (59,2%), Glina (57,3%) i Gvozd³⁶(53,2%). U pet opština je zabeležen pad broja stanovnika između 40 i 50 procenata. To su opštine: Plaški (46,9%), Pakrac (45,9%), Dрниš (42,1%), Slunj (41,2%) i Hrvatska Kostajnica (40,3%). U pet opština pad broja stanovnika je iznosio između 30 i 40 procenata: Knin (34%), Petrinja (33,4%), Vojnić (33,3%), Krnjak (32,5%) i Vukovar (32%). U opštini Okučani pad apsolutnog broja stanovnika iznosio je 26,1%, dok se u još četiri opštine ovaj pad kretao između 10 i 20 procenata: Podravska Slatina (17,4%), Beli Manastir (16,2%), Grubišno Polje (15,5%) i Daruvar (10,9%). U naseljima Korenica (8,5%), Dalj (15%), Tenja (12%) i Mirkovci (17,3%) smanjenje broja stanovnika u popisu 2001. (u odnosu na 1991) iznosilo je manje od 20 procenata (tabela 3).

---

³⁶ Raniji naziv Vrginmost

Tabela 3. Promena broja stanovnika u opštinama nekadašnje Republike Srpske Krajine

OPŠTINE	1991			2001			2011		
	Ukupno	Hrvati	Srbi	Ukupno	Hrvati	Srbi	Ukupno	Hrvati	Srbi
Benkovac	26255	9040	16583	9786	8845	730	11026	9359	1519
Gračac	11060	1548	9102	3923	2260	1523	4690	2528	2118
Obrovac	9069	1913	6981	3387	2844	435	4323	2841	1359
<i>Srpska opština Zadar</i>									
Vojnić	8236	116	7366	5495	1980	2747	4764	1769	2130
Vrginmost	8082	182	7568	3779	1500	2193	2970	951	1976
Glina	22997	8049	13913	9868	6712	2829	9283	6468	2549
Hrvatska Kostajnica	4996	1 041	2984	2746	2115	433	2756	1911	690
Petrinja	35151	15526	15878	23413	19280	2809	24671	20925	2710
Dvor	14555	1395	12591	5742	1943	3495	5570	1440	4005
Drniš	14837	10648	3866	8595	7835	656	7498	6911	539
Knin	23025	2372	19679	15190	11613	3164	15407	11612	3551
Korenica	1716			1570			1766		
Donji Lapac	4603	31	4460	1880	471	1383	2113	397	1704
Krnjak	3204	33	3091	2164	767	1332	1985	579	1362
Plaški	4317	83	4074	2292	1109	1054	2090	1074	952
Slunj	10363	6608	3195	6096	5305	575	5076	4463	534
<i>Caprag</i>									
Grubišno Polje	14186	6001	4554	7523	4692	872	6478	4383	576
Daruvar	14868	5346	4617	13243	7729	1863	11633	7129	1429
Okučani	5712	433	4777	4224	3153	907	3447	2655	716
Podravska Slatina	17944	10409	6151	14819	12718	1532	13686	12092	1253
Beli Manastir	13108	5945	4217	10986	6085	2920	10068	5750	2572
Dalj	5515			4689			3937		
Tenja	7663			6747			7376		
Vukovar	46543	22060	15107	31670	18199	10412	27683	15881	9654
Mirkovci	3233			2673			3283		
Pakrac	16367	5617	7826	8855	6048	1514	8460	6168	1340

Izvor: Berber sar. (2008)³⁷; DZS RH³⁸; DZS RH³⁹

³⁷ Berber M., Grbić B., Pavkov S. (2008). Promene udela stanovništva hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti u Republici Hrvatskoj po gradovima i opštinama na osnovu rezultata popisa iz 1991. i 2001. godine. Stanovništvo, 46 (2), 23-62.

³⁸ DZS RH (2013). Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, 1469. Zagreb.

³⁹ https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_02_02/H01_02_02_zup13.html

Za razliku od popisa 2001., popis 2011. godine registruje manji pad broja stanovnika, što je bilo i očekivano, budući da su na međupopisni period 1991-2001. značajno uticale ratne prilike. Najveći deo opština je i u popisu 2011. imao smanjenje broja stanovnika, ali nijedna opština imala pad veći od 22 procenta. Najveće smanjenje između 2001. i 2011. imale su opštine Gvozd (21,4%) i Okučani (18,4%), a potom sledi Slunj (16,7%). Još pet opština je u ovom međupopisnom period imalo smanjenje za više od deset procenata: Grubišno Polje (13,9%), Vojnić (13,3%), Drniš (12,8%), Vukovar (12,6%) i Daruvar (12,2%), dok je u sedam opština pad bio ispod 10 procenata: Plaški (8,8%), Beli Manastir (8,4%), Krnjak (8,3%), Podravska Slatina (7,6%), Glina (5,9%), Pakrac (4,5%) i Dvor (3%). Porast broja stanovnika u 2011. zabeležen je u sedam opština. Najveći porast u odnosu na 2001. imali su Obrovac (27,6%) i Gračac (19,6%), potom slede Benkovac (12,7%), Donji Lapac (12,4%), Petrinja (5,4%), Knin (1,4%) i Kostajnica (0,4%). U naseljima Mirkovci, Korenica i Tenja takođe je zabeležen rast broja stanovnika, dok je naselje Dalj imalo smanjenje za 16 procenata. U tabeli 4 prikazan je uporedni pregled međupopisne promene ukupnog broja stanovnika, broja Hrvata i Srba 1991-2001. i broja izbeglica u Srbiji, a koje su došle sa teritorija opština bivše Republike Srpske Krajine. Pad broja stanovnika srpske nacionalnosti u svim opštinama, u najvećoj meri je uticao na ukupan pad broja stanovnika. Uvid u popis izbeglica 1996. godine u Srbiji, pokazuje da je na smanjenje broja pripadnika srpske nacionalnosti uticao egzodus srpskog stanovništva za vreme rata u Hrvatskoj, što se na kraju odrazilo i na smanjenje apsolutnog broja stanovnika tih opština.

Tabela 4. Promena broja stanovnika između popisa 1991. i 2001. godine i broj izbeglih lica iz Hrvatske u Srbiji prema popisu izbeglica 1996.

OPŠTINA	RAZLIKA 2001-1991			BROJ IZBEGLIH LICA 1996		
	Ukupno	Hrvati	Srbi	Ukupno	Hrvati	Srbi
Benkovac	-16469	-195	-15853	13400	107	12267
Gračac	-7244	2173	-9282	9269	32	8683
Obrovac	-5682	931	-6546	6501	29	6131
<i>Srpska opština Zadar</i>						
Vojnić	-2741	1864	-4619	5401	26	5068
Vrginmost	-4303	1318	-5375	5605	22	5185
Glina	-13172	-1329	-11146	11158	53	10358
Hrvatska Kostajnica	-2250	714	-2551	2966	25	2790
Petrinja	-11738	3754	-13069	12548	94	11649
Dvor	-8813	548	-9096	8398	27	7829
Drniš	-6242	-2813	-3210	2715	32	2478
Knin	-7835	9241	-16515	20914	89	19592
<i>Korenica</i>						
Donji Lapac	-2723	440	-3077	4210	7	4014
Krnjak	-1040	734	-1759	1981	10	1847
Plaški	-2025	1026	-3020	2686	6	2513
Slunj	-4267	-1303	-2620	3374	27	3091
<i>Caprag</i>						
Grubišno Polje	-2193	1221	-2502	1933	13	1818

Daruvar	-1625	2383	-2754	2690	12	2506
Okučani	-1488	2720	-3870	3246	26	3017
Podravska Slatina	-3125	2309	-4619	4048	54	3770
Beli Manastir	-2122	1140	-1297	3839	126	3343
<i>Dalj</i>						
<i>Tenja</i>						
Vukovar	-14873	-3861	-4695	5241	84	4689
<i>Mirkovci</i>						
Pakrac	-7512	429	-6312	5917	41	5410

Izvor: Berber i sar. (2008)⁴⁰; DSZ RH⁴¹

Navedene promene broja stanovnika, a kao posledica prisilnih migracija, potom ekonomskih migracija i prirodne depopulacije dugoročno se manifestuju samnjenjem udela Srba u ukupnom stanovništvu Hrvatske i narušavanjem starosne strukture stanovništva. I pored činjenice da je u međupopisnom period 2001-2011., broj stanovnika u jednom broju opština imao trend rasta, narušeni balans broja stanovnika prema nacionalnosti je ostao izražen. Na primer u Benkocima je broj stanovnika porastao između popisa 2001 i 2011., ali je udeo Srba značajno smanjen i to sa 63 procenta (u 1991) na 14 procenata (u 2011), dok je u istom periodu u Obrovcu udeo Srba samnjen sa 77 na 31 procenat. Sličnu ili istu demografsku sudbinu imale su i ostale opštine i naselja.

Prema podacima Komesarijata za izbeglice i interno raseljena lica i UHCR-a, u Republici Srbiji je 1996. godine popisano 617728 izbeglih lica, od čega je oko 53 procenta došlo iz Hrvatske. U apsolutnim brojevima to je 330123 lica. Nešto manji broj izbeglih Srba sa prostora Hrvatske dokumentuje se u radu Radelića i saradnika⁴² (2006), ukupno 314 689 lica. Od toga broja najveći procenat je registrovan u opštinama Banovine, Like i Korduna (43,2%) i Dalmacije (29,7%).

Tabela 5. Broj Srba u popisu 1991. i broj izbeglih Srba sredinom 1996.

BIVŠE OPŠTINE	BROJ STANOVNIKA 1991.	BROJ SRBA 1991. (1)	BROJ REGISTROVANIH IZBEGLICA 1996. (2)	RAZLIKA (1-2)	UDEO IZBEGLIH SRBA U UKUPNOM BROJU SRBA IZ 1991.
Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srem	831 286	134 344	37 674	96 670	28,04
Zapadna Slavonija	203 993	52 672	26 944	25 728	51,15
Banovina, Lika, Kordun	440 977	171 112	135 885	35 227	79,41

⁴⁰ Berber M., Grbić B., Pavkov S. (2008). Promene udela stanovništva hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti u Republici Hrvatskoj po gradovima i opštinama na osnovu rezultata popisa iz 1991. i 2001. godine. Stanovništvo, 46 (2), 23-62.

⁴¹ https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_02_02/H01_02_02_zup13.html

⁴² Radelić Z., Marijan D., Barić N., Bing A., Živić D. (2006). Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat. Školska knjiga, Zagreb. ISBN:978-953-0-60833-7

Dalmacija	951 641	114 805	93 347	21 458	81,31
Istra i Severno Hrvatsko primorje	544 650	38 414	8 727	29 687	22,72
Zagreb i Zagrebačka regija	1 811 718	70 316	12 112	58 204	17,23
Ukupno	4 784 265	581 663	314 689	266 974	54,1

Izvor: Radelić i saradnici (2006)⁴³

U popisu izbeglica iz 2001. godine, ukupan broj izbeglica u Srbiji smanjen je na 451 980, dok je broj izbeglih lica iz Hrvatske iznosio 284 336⁴⁴. Ukoliko se podaci o broju izbeglih lica iz Hrvatske uporede sa promenom ukupnog broja Srba u Hrvatskoj između popisa 1991. i 2001. može se zaključiti da je najveći deo srpskog stanovništva došao u Srbiju, a više od polovine je registrovano na teritoriji AP Vojvodine.

*****

Smanjenje broja stanovnika i slabljenje određenih funkcionalnih kontingenata stanovništva deo je sveukupnog hrvatskog društvenog razvoja, a koji je u skladu sa demografskim razvojem većine evropskih zemalja. Projekcije stanovništva na nivou Republike Hrvatske, ukazuju na dalji pad broja stanovnika. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske uradio je projekcije stanovništva na osnovu više varijanti fertiliteta. U uslovima niskog fertiliteta, odnosno, pod uslovom da nivo fertiliteta do 2061. godine bude i dalje padao, u odnosu na sadašnjih 1,5, ukupan broj stanovnika biće manji za 23 procenta⁴⁵. U varijanti koja daje mogućnost rasta stope fertiliteta, do 2061. godine, broj stanovnika će ostati gotovo nepromenjen, u poredjenju sa trenutnim stanjem (u uslovima smanjene emigracije). Druga varijanta je manje verovatna, imajući u vidu nivo radjanja, kao i opšte nezadovoljstvo stanovništva životom u zemlji, a koje se manifestuje intenzivnim iseljavanjem. Rezultati projekcija za stanovništvo Hrvatske, u velikoj su meri odraz demografske slike i na nivou gradova i opština. Slične rezultate prikazao je i Nejašmić⁴⁶ (2012) koji je uradio projekcije stanovništva do 2031 godine, a na osnovu kojih će se u periodu od 2021. do 2031 godine broj stanovnika Hrvatske smanjiti za 8,4 procenta. On takođe ukazuje da će pored pada broja stanovnika doći do daljeg pogoršanja starosne strukture stanovništva, odnosno da će broj dece (0-14), kao i kontingent reproduktivne dobi (15-49) da se smanjuje, dok će broj starijeg i starog stanovništva progresivno da raste. Kada su u pitanju buduće promene stanovništva srpske nacionalnosti, njihov trend će biti isti kao i ukupnog stanovništva Hrvatske, ali će posledice biti drastičnije, budući da se radi o etničkoj grupi čiji je udeo u popisu 2011. Iznosio 4,4 procenta. Prema projekcijama, udeo Srba u ukupnom stanovništvu Hrvatske beležiće pad, a sredinom 21. veka on će iznositi oko 2,7 procenta⁴⁷. Kao osnovna demografska karakteristika stanovništva srpske nacionalne

⁴³Radelić Z., Marijan D., Barić N., Bing A., Živić D. (2006). Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat. Školska knjiga, Zagreb. ISBN: 978-953-0-60833-7.

⁴⁴Lukić V., Nikitović V. (2004). Refugees from Bosnia nad Hercegovina in Serbia: a Study of Refuge 17,23e selectivity. International Migration 42(4), 86-110.

⁴⁵DZS RH (2011). Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061. Zagreb.

⁴⁶Nejašmić I. (2012). Posljedice budućih demografskih promjena u Hrvatskoj. Acta Geographica Croatica 38, 1-14.

⁴⁷Đurđev B., Livada S., Arsenović D. (2014). The disappearance of Serbs in Croatia. Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 148, 583-591.

pripadnosti izdvaja se starenje. Na osnovu rezultata popisa iz 2011. medijalna starost⁴⁸ Srba iznosila je čak 57 godina i bila je za 15 godina veća u odnosu na medijalnu starost ukupnog stanovništva Hrvatske, odnosno za čak 16 godina veća u odnosu na medijalnu starost stanovništva hrvatske nacionalnosti. Kada je u pitanju prosečna starost stanovništva prema polu, uočavaju se iste ili slične razlike. Medijalna starost Srпкиnja iznosila je 58 godina, što ukazuje na ograničene mogućnosti reprodukcije. Tako, na primer, udeo Srпкиnja do 50 godina starosti u ukupnom broju Srпкиnja iznosio je 34,8%, a udeo Srпкиnja u fertilnom periodu (15-49 godina) 28,6%⁴⁹.

Summary: In analysis of demographic changes by ethnicity, firstly it is necessary to observe demographic characteristics of the total population in a country. Therefore, in this paper are presented the most important demographic processes in Croatia. As main issues in population development in Croatia are recognized the continuously decreasing trend in birth rate, population ageing and emigration. Demographic changes of Serbs in Croatia are characterized with the same population trends as it was exposed for the total population in the country, but main drivers of these changes as well as their consequences are diverse. Depopulation as an inevitable process of low fertility, negative natural increase, population ageing and emigration, particularly will be pronounced in rural areas. These demographic changes will induce disappearance of small settlements in rural areas, where majority inhabitants belong to old population.

Keywords: population, demographic changes, ageing, natural increase

---

⁴⁸ To je starost koja deli populaciju na dva jednaka dela

⁴⁹ Đurđev B., Livada S., Arsenović D. (2014). The disappearance of Serbs in Croatia. Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 148, 583-591.